

ויש מפרשים 'למעלה' ו'למטה' על מצב היד ותנועתה; אחת למעלה – מזה על ידי הורדת היד, כאשר גב היד נתון כלפי מעלה. שבע למטה – גב היד כלפי מטה ומזה מלמטה למעלה. אבל נתינת הדם כולה על מקום אחד (הערוך 'נגד') בשם רבי משה הדרשן מנרבונא. ובאופן דומה: 'אחת למעלה' – ידו מוצבת לפני ההזאה כשהאצבעות כלפי מעלה. 'שבע למטה' – האצבעות כלפי מטה [וכן שליח בית דין המלקה, כשמכה שלישי מלפניו אצבעותיו כלפי מעלה, וכשמכה מאחוריו אצבעותיו כלפי מטה ותנועת ההלקאה מלמטה למעלה] (תוס' ישנים ועוד. ועריטב"א ששילב פירוש זה בפרש"י. וכ"כ רש"י בזבחים לח.). וע"ע ריטב"א כאן, מאירי נד, תו"י נז, ובמובא להלן נה.

*

כל פינות (צ"ל פניות. ריעב"ץ) שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין' –
 'יש בזה רמז נפלא, כי ההולך בתום ומקדש שיעור-קומה שלו, כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו ומחשבותיו והרהוריו – אז הוא מרכבה לסטרא דימינא, ואם הוא מטמא עצמו ח"ו אז הוא מרכבה לסטרא דשמאלא בר מינן. ועל זה אמרו רבותינו ז"ל (שבת פח:): למיימינים בה סמא דחיי, למשמאילים בה סמא דמותא' (של"ה יומא קנד).

דף טז

זתנן לפנים ממנו סורג, ותנן לפנים ממנו החיל עשר אמות ושתיים עשרה מעלות היו שם... משמע מכל הסוגיא שקרקע הר הבית מהפתח התחתון ועד הסורג היה במישור ולא בשיפוע. וכן כתב הרמב"ם בפרוש משנה זו. וכן כתב בתוס' רי"ד. ואף על פי שבכמה מקומות משמע שהר הבית היה משופע [שלכך הר הבית אינו מתכבד, כמו שכתב רש"י בפסחים ז.]. – אולי רק כנגד רוחב הפתח היה השטח ישר, ובצדדים היה שיפוע. או שמא היסוד שתחת חומת ההר היה מוגבה עד שאיסקופת פתח ההר היתה בגובה מקביל לאסקופת הסורג, והיו עולים במעלות במבוא לפתח ההר. וצריך עיון (שפת אמת. וע"ע בתו"ט וברש"י ריש חגיגה).

'לפנים ממנו החיל עשר אמות'. רש"י מפרש: שטח החיל לרחבו היה עשר אמות. ויש מפרשים שהכוונה בשיעור זה לגובה החיל (כ"ה לגירסה אחת ברמב"ם בית הבחירה ה, ג ובמשנת מדות ובמאירי. לפירוש זה נראה ש'החיל' עצמו הוא החומה – ערמב"ם שם וגמרא פסחים פו. והמאירי כתב שיעור זה של עשר אמות הן ברוחב ההיקף הן בגובה הכותל).

'מעלה היתה שם וגבוהה (כ"ה בראשונים) **אמה ודוכן נתון עליה**. מפרש"י (ומאירי כאן ורע"ב במדות ב, 1) מבואר שהדוכן היה בנוי בעזרת ישראל. ויש מהראשונים שנקטו שהדוכן היה בעזרת כהנים, בכלל י"א אמה (עפ"י רמב"ם בית הבחירה ו, ג; רא"ש מדות ב, ה-ד).

לדעת רש"י רוב הראשונים, דוכן זה היה משמש לשירת הלויים על הקרבן [ואילו חמש עשרה המעלות שבין עזרת נשים לעזרת ישראל, עליהן עמדו הלויים לשיר רק בשמחת בית השואבה (ערש"י ותוס' סוכה נא)]. והכהנים היו נושאים כפיהם במקדש בשתיים עשרה המעלות שהיו בין האולם ולמזבח, ולא על דוכן זה (ע' משנה תמיד ז, ב; רמב"ם תפלה יד, יד תו"מ ו, ה).

ויש מי שכתב שהדוכן הזה היה משמש לכהנים לברך את העם [כאשר היה המקום דחוק במעלות האולם. עפ"י תפארת ישראל] שהרי היה נתון בראש עזרת הכהנים, ואילו הלויים היו עומדים לשיר במחנה לוייה כלומר בחמש עשרה מעלות העולות מעזרת נשים, שכך נאה – כהנים עומדים בראש עזרה שלהם ולויים בראש עזרה שלהם (עפ"י פירוש רבנו שמעיה מדות ב,ו).

'אלא אי אמרת רבנן, הא איכא פלגא דאמתא דמתחזי ליה פיתחא בגווייה'. אף על פי שהשווה את הפרה עומד במקום גבוה, במעלה הר המשחה – הלא אינו צריך לעמוד בפסגת ההר ויכול לעמוד במקום המקביל לעליונו של הפתח, כך שיש לו קו-ראיה עד לפתח ההיכל.

ולפי משנת מדות שהיה רואה את פתח ההיכל ממעל לכותל מזרח, אפשר שהיה עומד גבוה יותר. ולפי זה לכאורה אין הכרח שכותל מזרח לא היה גבוה יותר מכ"ו אמה (כמו שחישבו בתוס' ישנים ותורא"ש), כי גם אם היה גבוה למעלה מזה, אינו מסתיר למסתכל מנקודה גבוהה. ואכן בפירוש רבנו אליקים משמע שהיה גובהו ארבעים אמה.

אך אם נכון הדבר, צריך לומר שכותל מזרחי של עזרת נשים גם הוא היה מונמך במדת מה שהרי הכהן היה רואה את פתח ההיכל מעליו. וכנראה היה במשמע להתוס' – ישנים שכותל מזרחי של ההר בלבד הוא שהיה מונמך, והכהן היה רואה את פתח ההיכל דרך פתח עזרת נשים (וכן מפורש בתורי"ד), ולפי זה על כרחך לומר שהיה מביט מנקודה מקבילה לפתח ההיכל, ולכן הכריחו שלא היה גובה כותל המזרח יותר מכ"ו אמה.

(ע"ב) תרשים המזבח ומיקומו בעזרה לשיטות התנאים השונות – ראה במובא בזבחים נח.

דף יז

'האי לשכה אקצוויי מקציא, ודאתי מצפון מתחזיא ליה בדרום ודאתי מדרום מתחזיא ליה בצפון'. מרש"י נראה שמפרש 'אקצוויי מקציא' – לשון מקצועות, כלומר היתה נראית בשני צדי בית המוקד, בדרום ובצפון. ויש מפרשים 'אקצוויי' מלשון ריחוק והבדלה, שהיתה הלשכה מרוחקת מהמקצועות (עפ"י הערוך ועוד. ע' שיה יצחק).

ויש לומר שלכך לשכת הטלאים היתה מאורכת, כדי שיהא לטלאים ריחוק פנוי לטייל שם. ונראה עוד לפרש שלשכה זו היתה רחבה בצדדים וצרה באמצע, ומשום כך העומד בצד אחד נדמה לו שבצד השני רחבה היא יותר, מאחר ואינו רואה שם את הכתלים (עפ"י מרומי שדה. וע"ע בעה"מ בפרקנו ומאירי מדות שלא היו כתליה מכוונות אלא מלוכסנת).

'מדרמינן לחם הפנים אלחם הפנים ומשנינן אמר רב הונא בריה דרב יהושע מר קא חשיב דרך ימין ומר קא חשיב דרך שמאל...' לפי זה יוצא שלשכת החותמות ששנה תנא דתמיד בסמוך ללשכת הטלאים, היא לשכה שממנה היו יורדים לבית הטבילה המזוכרת במשנת מדות, והיא נתונה בקרן מערבית-צפונית. ולשכת בית המוקד המזוכרת בתמיד, היא אותה לשכה שבה גזו אבני מזבח, ונתונה היתה בצפון-מזרח. וכן מפורש בתוס' הרי"ד. וכן מתבאר מהתוס' (טז. ד"ה דרומית).

וכבר העירו אחרונים (תוס' יום טוב מדות א; שיה יצחק) מדברי הרמב"ם (מדות א,ו) והמפרש במסכת תמיד (ספ"ג) שנראה מדבריהם שלשכת בית המוקד היא זו שממנה ירדו לבית הטבילה.

ונראה לכאורה שהם נקטו לעיקר כתירוץ רב הונא לעיל שיש מחלוקת בין תנא דתמיד לתנא דמדות ודלא כרב אדא בר יצחק,

יש אומרים שאף בין הערבים היתה הקטורת מפסקת בין הדלקת חמש נרות לשתים. ויש חולקים (ע' בשו"ת הרשב"א ח"א עט שט).
ע"ע להלן לג.

דף טו

כז. א. מתן דם התמיד על המזבח – כיצד?

ב. האם מצינו דמי-קרבן שניתנים חציים למעלה וחציים למטה?

א. למשנת סדר תמיד, דם התמיד ניתן בשתי מתנות שהן ארבע כשאר עולות. תחילה בקרן מזרחית צפונית [ולא מזרחית-דרומית – כי עולה טעונה יסוד וקרן זו לא היה לה יסוד], ואחר כך במערבית דרומית. [ולא להפך – מערבית-דרומית ואח"כ מזרחית-צפונית – כי כל פינות לא יהו אלא לימין, וכשנותן דם החטאת עולה בכבש ופונה מזרחה תחילה, שהיא הימנית לו. וכן בכל הדמים אעפ"י שאינו עולה בכבש. ערש"י ותוס'].

רבי שמעון איש המצפה מְשַׁנֵּה בתמיד משאר עולות; לאחר מתן הדם בקרן מזרחית צפונית נותן אחת מערבה ואחד דרומה (ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עלת התמיד יעשה ונסכו – עולה היא, ואמרה תורה לעשות בה מעשה חטאת, והיינו תחילה אחת שהיא שתיים כעולה ואחר כך שתיים שהן שתיים כחטאת).

הלכה כסתם משנה במסכת תמיד, דלא כרבי שמעון איש המצפה (עפ"י רמב"ם מעשה הקרבנות ה,ו).

ב. לא מצינו דמים שחציים למעלה וחציים למטה [ומתנות דם הפר והשעיר שעל הכפורת, היו כולן במקום אחד (תוס'). ועכ"פ לא היו מכוונות חציין למעלה וחציין למטה. ע' בפירושו רבנו אליקים]. וכן מתנות הדם שעל המזבח הפנימי – כולן היו למעלה, על קרנותיו וגגו].

דוקא במקום אחד לא מצינו, אבל מצינו שנותן מדם הפר ומדם השעיר על קרנות מזבח הפנימי ושופך השיריים על יסוד המזבח החיצון, ושפיכת-שירים זו מעכבת לפי דעה אחת (עפ"י זבחים לח: וכ"ג רבנו חננאל כאן).

דפים טו – יז

כח. א. אלו לשכות היו פתוחות לבית המוקד, והיכן היה מיקומן?

ב. אלו לשכות היו במקצועות עזרת נשים?

ג. מי הוא תנא דמסכת מדות?

ד. האם פתח ההיכל יכול להראות דרך פתח מזרחי של הר הבית?

א. ארבע לשכות היו לבית המוקד, כקייטונות הפתוחות לטרקלין; שתיים (הדרומיות) בקודש ושתים (הצפוניות) בחול, שבית המוקד נמצא בצפון העזרה (רמב"ם בית הבחירה ה,ט; תוס' – עפ"י משנה מדות א,ה), חציו בשטח העזרה וחציו מחוצה לה (כפרש"י ועוד. וי"א שכולה מחוץ לעזרה אלא ששתי לשכות היו מקודשות, ויתכן שהיו פתוחות לעזרה), וראשי פספסים מבדילים בין קודש לחול.

ומה היו משמשות? – אחת, לשכת הטלאים (וקרויה גם 'לשכת הקרבן'), שם היו טלאים מבוקרים ממום. לתנא דתמיד היתה במקצוע צפונית מערבית, ולתנא דמדות – מערבית דרומית (רב הונא). ולדברי רב אדא ברבי יצחק אין מחלוקת בדבר אלא היתה זו לשכה ארוכה מערבית לבית המוקד, משוכה מדרום לצפון, קרובה לדרום מלצפון.

הרמב"ם (בפירוש המשנה מדות א.ו. וכן משמע מסתימת דבריו בהלכות בית הבחירה ה.י) מפרש שלשכת הטלאים היתה במקצוע מערבית דרומית של בית המוקד [אלא שהבא מן העזרה ללשכת הטלאים בא מהדרום לצפון שהרי בית המוקד בצפון העזרה, לכך קראו התנא דתמיד 'צפונית מערבית']. ע"ע באור הסוגיא לשיטתו בחזו"א קכו, טז וב'כלילא דוורדא' לגר"ח גריינמן שליט"א, מדות שם. דרומית מזרחית – לשכת לחם הפנים, שם היה נעשה הלחם על ידי בית גרמו.

מזרחית צפונית – בה גנזו בית חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי יון [ומשמע בגמרא, לרב אדא בר' יצחק ולרב הונא בריה דרב יהושע, היא היתה נקראת 'לשכת בית המוקד' (וכן מפורש בתורי"ד). בה היתה יוקדת אש לחימום או לצורך הבאת אש למזבח. ע' בראשונים כאן ובמדות א.ו.; שפת אמת ועוד]. צפונית מערבית (לתנא דמדות) – בה יורדים לבית הטבילה [משמע בגמרא, לרב אדא ברבי יצחק ולרב הונא בריה דרב יהושע, היא 'לשכת החותמות' ששנה תנא דתמיד, שם מונחות חותמות (כפרש"י. וערע"ב תמיד ג.ג.) ללקיחת סלתות ונסכים מן ההקדש (וכ"כ תורי"ד)].

א. מדברי כמה ראשונים נראה שלשכת בית המוקד היא זו שיוורדים ממנה לבית הטבילה, ולשכת החותמות היא לשכה שגנזו בה אבני מזבח (ע' בפירוש המשנה לרמב"ם מדות א ובמפרש בתמיד. וכבר העירו על כך מסוגיתנו).

ב. יש מי שכתב שלשכת הטלאים היתה חול, שלא ירביצו הטלאים גללים במקום מקודש (עפ"י פירוש הגר"א לתמיד ג.ג. [ושמא י"ל שלכך קרא לה התנא 'צפונית' לומר שהיא חול כמו החלק הצפוני שבבית המוקד. ועכ"פ צריך לומר לפירוש הגר"א שלשכה אחת מהצפונית היתה פתוחה לחלק המקודש שבבית המוקד]. עוד על בית המוקד, מיבנהו ותפקידיו – ע' בתמיד כו.

ב. ארבע לשכות היו בארבע מקצועות עזרת נשים; דרומית מזרחית – לשכת הנזירים, שם הנזירים מבשלים שלמיהם ומגלחים שערם ומשלחים תחת הדוד.

מזרחית צפונית – לשכת העצים, שם כהנים בעלי מומים עומדים ומתליעים בעצים שכל עץ שיש בו תולעת – פסול לגבי מזבח.

צפונית מערבית – לשכת המצורעים, שטובלים שם בשמיני לטהרתם כשבאים להכניס בהונותיהם [רבי יהודה אומר, לא מצורעים בלבד אמרו אלא כל אדם טובל שם. ל: וע"ש בתוס']. מערבית דרומית – אמר רבי אליעזר בן יעקב: שכחתי מה היתה משמשת. אבא שאול אומר: בה היו נותנים יין ושמן, והיתה נקראת 'לשכת בית שמניא'.

ג. רב הונא הוכיח שתנא דמדות הוא רבי אליעזר בן יעקב. [רב אדא בר אהבה רצה לומר רבי יהודה הוא. ודחו דבריו והוכיחו שתנא דמדות אינו רבי יהודה].

ד. לפי המשניות במסכת מדות מבואר שפתח ההיכל אינו יכול להראות מהפתח החיצוני שבהר הבית, שלכך כותל מזרחי היה נמוך משאר הכתלים (והיה פחות מכ"ו אמה (תוס' ישנים ותורא"ש). וי"א שש אמות (ערש"י ורד"ק יחזקאל מ.ה). ומרבנו אליקים משמע שגובהו ארבעים אמה. יש אומרים שלא היה נמוך אלא כנגד

הפתח. ע' מאירי, כדי שהכהן השורף את הפרה בהר המשחה יוכל לראות את פתח ההיכל (וזהו אל נכח פני אהל מועד) ממעל לכותל המזרחי. ואילו היה ניתן לראות דרך פתח הר הבית, לא היו צריכים להנמיך כותל מזרחי. והוכיחו שכן היא דעת רבי אליעזר בן יעקב שקרקע ההיכל גבוה בעשרים אמות ומחצה (עפ"י רש"י. ויש אומרים: כ"ב אמות ומחצה. עפר"ה, תו"י. ועתורי"ד) מהמפלס התחתון שבהר, והרי כל הפתחים שהיו שם גבוהים עשרים אמה ולא יותר. אבל לחכמים החולקים עליו, לא הוגבה מיפלס ההיכל אלא י"ט אמה ומחצה, והרי נשאר חצי אמה שפתח ההיכל נראה לכהן שבהר הזיתים. וזהו רק לרבי אליעזר בן יעקב הסובר כל המזבח עומד בדרום העזרה. [וכן אם ננקוט שרובו בדרום, אזי נשאר חלק פנוי בצפון פתח ההיכל שהוא מגולה לעומד מחוץ לפתחי ההר], אבל לרבי יהודה שמזבח עומד באמצע העזרה, הרי המזבח מסתיר את פתח ההיכל.

דפים יז – יח

כט. כיצד כהן גדול מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש?

כהן גדול יכול להקריב בכל ימות השנה כל קרבן שירצה ואין המשמר יכול לעכב על ידו. וכן בחלוקת הקדשים הנאכלים – נוטל מנה יפה שיבחר לו; חטאת זו אני אוכל, אשם זה אני אוכל. מלחם הפנים, לדברי רבי יכול ליטול לעצמו מחצה מהחלות המתחלקות (והיתה לאהרן ולבניו – מחצה לאהרן ומחצה לבניו) דהיינו שש חלות לחכמים [הסוברים שתיים עשרה חלות מתחלקות לכהנים] או חמש לרבי יהודה [שאמר שתי חלות אינן נכללות בחלוקה אלא ניתנות למשמר הנכנס בשכר הגפת דלתות]. לאביי, חכמים חולקים על רבי בברייתא וסוברים שנוטל פחות ממחצה – חמש [לרבנן] או ארבע [לרבי יהודה]. ואילו רבא מפרש הברייתא כולה כרבי שנוטל מחצה, אלא שבזמן שנותנים שתי חלות למשמר אחר, המתעכב במקדש ליום טוב – הרי ששמונה חלות בלבד מתחלקות לרבי יהודה, ונוטל הכהן הגדול ארבע חלות בלבד.

בשתי הלחם של עצרת – נוטל הכהן הגדול חלה אחת [ואפילו לחכמים הסוברים שנוטל פחות ממחצה – כאן מודים מפני שאין זו מדת דרך ארץ שישול הכהן הגדול פרוסה].

א. מבואר בתוס' ישנים ובתורא"ש שלפי רבא אין מחלוקת בין חכמים לרבי אלא לדברי הכל נוטל הכהן הגדול מחצה ממש. וכן פסק הרמב"ם (תמידין ומוספין ד, יד) שנוטל מחצה. [ואילו במהרש"א משמע שנקט שגם לרבא יש מחלוקת בין רבי לחכמים].

ב. בקרבן יחיד, מבואר בירושלמי שהכהן הגדול יכול ליטול כמה שירצה, שלא כקרבן ציבור שאינו נוטל יותר ממחצה.

בקדשי הגבול, מתחלק הכהן הגדול בשוה כשאר הכהנים (עפ"י תוספתא כאן; רמב"ם כלי המקדש ה, יב. וע"ש באבי עזרי).

ג. פשוט שלאחר שנטל הכהן הגדול מחצה, יכול ליתן לכל מי שיחפוץ. ואפשר שאין לו ליקח מתחילה כדי ליתן לאחר. וצריך עיון (ובח תודה).

דף יח (ט)

ל. א. אלו פעולות והלכות מיוחדות, היו נוהגות ככהן גדול בשבעת ימי הפרישה, בערב יום הכפורים ובליליו?

ב. כיצד תולין לזב במאכל?

רפ ג. אלו הנהגות טהרה ודרך ארץ הוזכרו בסוגיא אודות אכסנאי ואודות החכמים שהלכו ממקום למקום?